

Tijdvakdossier

Toelichting bij het tijdvakdossier

Bij geschiedenis leer je de geschiedenis van de westerse wereld verdeeld over 10 tijdvakken. Elk tijdvak heeft een aantal kenmerken. Om beter te kunnen begrijpen wat er in de geschiedenis is gebeurd, is het handig om een dossier bij te houden waarin je de belangrijkste kenmerken van elk tijdvak hebt verwerkt.

Dit dossier stop je samen met een print van de vaardigheidskaarten in een snelhechter en neem je bij elke les mee. De docent(e) kan altijd naar het dossier vragen om in te zien of de opdracht geven er tijdens de les mee te oefenen.

In de brugklas starten we met de eerste 4 tijdvakken. Elk tijdvak heeft een schutblad. Daarop staan de tekst en de kenmerkende aspecten van dat tijdvak die ook in *Eureka* staan. Daaronder staan opdrachten die je in het dossier gaat stoppen.

De meeste opdrachten heb je al eens gemaakt, tijdens de les of als huiswerk. Dat neem je over of kopieer je en stop je in het dossier. Als je een mooie tekening hebt gemaakt die aansluit bij het tijdvak, dan mag je die natuurlijk ook kopiëren en in het dossier stoppen.

Op de website vind je extra informatie over de tijdvakken in de vorm van een powerpoint. Die vind je onder het kopje "Algemeen".

Tijd van de Wereldoorlogen

Dit tijdvak beschrijft een zeer bloedige periode uit de geschiedenis van de mensheid. Zoals uit dit tijdvaklogo ook blijkt. De *tank* staat symbool voor de beide wereldoorlogen, waarvan **Wereldoorlog I** (1914 – 1918) ook wel ‘de moeder’ van de moderne oorlog wordt genoemd. Deze oorlog begon als een 19de-eeuwse oorlog. De soldaten dachten dan ook dat zij na het uitbreken van de oorlog aan het eind van de zomer van 1914 het kerstfeest weer thuis zouden vieren. Maar de oorlog zou zich vier volle jaren voortslepen.

De Eerste Wereldoorlog werd steeds meer een ‘*moderne*’ oorlog. Zo werd bijvoorbeeld de tank voor het eerst tijdens deze oorlog ingezet. Deze logge, eerste versie van een tank speelde toen weliswaar nog geen grote rol, maar in de Tweede wereldoorlog heeft de sterk verbeterde tank aan de vele fronten een grote rol gespeeld.

Op de achtergrond van dit tijdlogo zie je een demonstratie van werklozen, die op deze manier hun ontevredenheid onder de aandacht van de overheid wilden brengen. De enorme **werkloosheid** was een gevolg van het ineensstorten van de beurs in New York in 1929. Deze gebeurtenis luidde een periode van de grote **wereldwijde economische depressie** in. De overheden in de verschillende landen reageerden allemaal anders op deze economische depressie. In de VS kwam president Roosevelt in 1933 aan de macht. Hij probeerde met gerichte economische en sociale maatregelen de economie te verbeteren, terwijl in dat zelfde jaar in Duitsland een dictator aan de macht kwam. Deze dictator, Hitler, koos voor een andere oplossing. Hij startte een oorlogseconomie, waarmee hij ook de enorme werkloosheid oploste. Alleen was het gevolg hiervan dat het alleen maar kon uitdraaien op een oorlog. In 1939 brak dan ook de **Tweede Wereldoorlog** uit, die pas in augustus 1945 zou eindigen.

Zicht op de tijd: 1900-1950

In de twintigste eeuw verandert er veel in de wereld. In deze eeuw spelen de beide wereldoorlogen een zeer belangrijke rol. Deze oorlogen hebben aan heel veel mensen het leven gekost. Maar ook op het gebied van wetenschap en techniek hebben de beide wereldoorlogen grote invloed gehad. Vooral Wereldoorlog I heeft de wereld ingrijpend veranderd. Na Wereldoorlog I was de wereld definitief de ‘moderne’ tijd binnen gestapt.

In Wereldoorlog I stonden de Centralen (Duitsland, Oostenrijk-Hongarije, Turkije en andere landen) tegenover de Geallieerden (Frankrijk, Engeland, Rusland en later de VS). Beide partijen wilden die oorlog heel erg graag winnen.

De oorlog duurde veel langer dan men verwacht had. In die vier lange oorlogsjaren werden nieuwe wapens uitgedacht en gemaakt. Zo brachten de Engelsen als eersten de tank in de strijd. Ook gingen vliegtuigen meedoen. Eerst alleen maar om foto's van de vijandelijke linies vanuit de lucht te kunnen nemen, maar later ging men bommen uit de vliegtuigen gooien. Men vocht niet alleen op het land en in de lucht. Ook op zee werd oorlog gevoerd.

De uitvindingen in oorlogstijd werden na de oorlog gebruikt voor vreedzame doeleinden. In zeer korte tijd had men onder druk van de oorlog veel geleerd. Nieuwe producten kwamen op de markt, zoals de stofzuiger, de wasmachine, de typemachine enz.

De luchtvaart was niet meer weg te denken. De eerste vluchten over de Atlantische Oceaan stonden met grote koppen in de krant. Ook werden er op de scheepswerven voor die tijd snelle oceaanstomers gebouwd. Zij konden honderden passagiers tegelijk vervoeren.

Dankzij de beide wereldoorlogen kwamen er nieuwe grootmachten op: de **Verenigde Staten** (VS) en de Sovjet- Unie (SU). De VS gingen in 1917 ook nog deelnemen aan Wereldoorlog I door troepen te sturen naar het westfront in Europa, terwijl in datzelfde jaar 1917 er een einde kwam aan Rusland onder leiding van een tsaar. In oktober 1917 brak er namelijk een revolutie uit in Rusland. De tsaar was afgezet en de communisten onder leiding van Lenin namen de macht in Rusland over. Rusland kreeg na de revolutie een nieuwe naam: de **Sovjet-Unie** (SU / USSR).

De conferenties die na de beide oorlogen de vrede in de wereld, vooral in Europa, moesten regelen zorgden ervoor dat de kaart van Europa tot tweemaal toe gewijzigd werd.

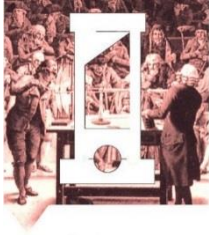
De periode tussen de beide wereldoorlogen, van 1918 tot 1939 wordt het **Interbellum** genoemd. Dat betekent letterlijk 'tussen de oorlogen'. Het Interbellum is een periode waarin belangrijke dingen gebeurden. Om te beginnen zie je in deze periode de gevolgen van Wereldoorlog I en tegelijkertijd kun je in deze periode ook de verklaring vinden voor het uitbreken van Wereldoorlog II.

Opdracht: Neem opdracht 15 van H. 1.4 over in je dossier.

Opdracht: Neem de historische inleiding van opdracht 3 van H. 2 over in je dossier.

Opdracht: Plaats nu het antwoord op vraag 4 van H. 2 bij de opdracht 15 van H. 1.4

Opdracht: Neem de besluiten van de Vrede van Versailles over in je dossier.

Tijd van Pruiken en Revoluties

In dit tijdvak staan revoluties op de voorgrond. Symbool voor de revoluties in dit tijdvak is de guillotine, het 'nationale scheermes van Frankrijk' ten tijde van de **Fransse Revolutie** in 1789.

Het **verstand**, de **rede / ratio**, van de mens kwam centraal te staan. Dit 'Verlichte denken' van de Verlichting, een denkrichting van filosofen als **Voltaire**, **Rousseau** en **Montesquieu** werd toegepast op het inrichten van een staat, maar ook op de wetenschap. Dat zie je in het tijdlogo op de achtergrond. Je ziet een wetenschappelijk theater, waarin een natuurkundig experiment wordt uitgevoerd. De studenten op de tribunes kijken leergierig toe.

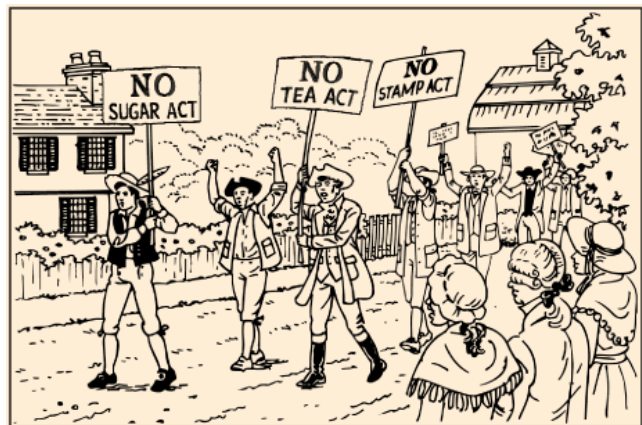
Politieke ideeën van de **Verlichting** spelen een grote rol. De mens zou in staat zijn om door zijn verstand te gebruiken de samenleving te verbeteren en de macht van de vorsten in te perken door middel van een **grondwet**.

Het idee van **volkssoevereiniteit** van Rousseau en de **Trias Politica** van Montesquieu werden nog voor de Fransen in Amerika bij het schrijven van de Amerikaanse grondwet al toegepast. Zo baseerden de **Founding Fathers** hun staatsinrichting op het idee dat het volk de hoogste macht bezat (democratie) en dat de macht gedeeld moest worden in drie delen: de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht om alleenheerschappij te voorkomen. Deze Founding Fathers begonnen aan een experiment en namen hiermee definitief afscheid van het **Ancien Régime**, het oude bestuur van het moederland Engeland.

De Founding Fathers, met hun witte pruiken, straalden gezag uit. Zij vormden een burgerlijke elite, die dankzij hun prestaties in de maatschappij hun positie en aanzien hadden verdiend.

Zicht op de Tijd, 1700 - 1800

In dit thema beginnen we met de geschiedenis van de Verenigde Staten. Een geschiedenis die begint als dertien kolonies van Engeland. In het begin, in de zeventiende eeuw zagen de vele Engelse kolonisten zich nog als Engelsen. Maar in de loop van de tijd voelden zij zich steeds meer Amerikanen, samen met de vele andere immigranten, die uit andere landen afkomstig waren, zoals Duitsland, Nederland, Frankrijk.

Toen Engeland in de achttiende eeuw de banden tussen de dertien Amerikaanse kolonies met het moederland Engeland strakker wilde aantrekken, ontstond er onrust onder de kolonisten. Zij moesten steeds meer belastingen betalen, terwijl zij niets te zeggen hadden over waar dat geld aan zou worden uitgegeven. In ieder geval zouden de kolonies er niet van profiteren.

De onrust werd steeds groter in de Amerikaanse kolonies en de leus 'NO TAXATION, WITHOUT REPRESENTATION'¹ werd steeds luider gehoord. Inmiddels nam de ongehoorzaamheid van de Amerikaanse kolonisten steeds meer de vorm aan van een

¹ Geen belastingen, zonder vertegenwoordiging in het Engelse Parlement

revolutie. De Engelse producten werden geboycot en de havens werden gesloten voor de schepen van de East India Compagny, de handelsorganisatie die opgericht was naar het voorbeeld van onze VOC.

Uiteindelijk brak de **Amerikaanse revolutie** uit. Afgevaardigden van dertien kolonies kwamen bij elkaar en ondertekenden de **Declaration of Independence**, de onafhankelijkheidsverklaring. Op deze revolutionaire daad brak de **onafhankelijkheidsoorlog** uit (1775 - 1783), want de Engelse regering liet dat natuurlijk niet zomaar gebeuren. Hoewel de Amerikaanse kolonisten zich zagen als vrijheidsstrijders, zagen de Engelsen hen als rebellen en opstandelingen.

Maar de opstandige kolonies kregen tijdens hun onafhankelijkheidsstrijd steun van Frankrijk, Spanje en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Deze landen zagen met deze oorlog een mogelijkheid om de **concurrent** Engeland een gevoelige tik uit te delen of misschien zelfs wel op achterstand te zetten. In Engeland gingen steeds meer stemmen op om de dure oorlog te stoppen, maar de koning wilde de opstandige Amerikanen straffen door hun handel te vernietigen, hun havens te bombarderen en hun havensteden te plunderen en plat te branden.

Uiteindelijk heeft Engeland zich moeten neerleggen bij de onafhankelijkheid van de Amerikaanse kolonies en konden de ex-kolonies gaan werken aan een grondwet, **constitutie**, (1787) met de beroemde eerste woorden '**We, the people** ... (zie de vertaling onder de afbeelding). De grondrechten staan apart in de **Bill of Rights**.

“Wij, het volk van de Verenigde Staten, met als doel het vormen van een perfecte eenheid, vestigen gerechtigheid, verzekeren binnenlandse rust, zorgen voor gemeenschappelijke verdediging, promoten het algemeen welzijn, en beveiligen de zegen van vrijheid voor onszelf en onze nakomelingen, bekrachtigen en stichten de Constitutie van de Verenigde Staten van Amerika.”

Opdracht: Neem opdracht 1 bij Zicht op de Tijd over in je dossier.

Opdracht: Neem opdracht 19 van H. 4.4 over in je dossier (en vergeet niet het verklaringsschema erbij te zetten!)

Opdracht: Neem opdracht 23 van H. 4.4 over in je dossier

Tijd van Burgers en Stoommachines

Dit tijdvak beschrijft een belangrijke economische revolutie, de **industriële revolutie**. Na de revolutie van jagen en verzamelen naar landbouw was dit de tweede zeer ingrijpende economische verandering (**revolutie**), die het middel van bestaan grondig en ook het leven van mensen veranderde. De **stedelijk-agrarische** samenleving ging hierdoor over in een **industriële** samenleving.

Door de komst van de stoommachine kon voor het eerst de productie van goederen vierentwintig uur door blijven gaan. De machine werd niet moe, zoals mensen of dieren en men was niet meer afhankelijk van windkracht of waterkracht. De productie vond nu plaats in een speciaal daarvoor gebouwde hal (een **fabriek**) en de arbeiders voor deze fabrieksarbeid kwamen van het platteland.

Op de achtergrond van dit tijdlogo zie je een Grand Café, waar in toenemende mate burgers zich gingen vermaken. Er werd gedronken, muziek gemaakt en vrienden ontmoet. Dit was mogelijk, omdat een toenemend aantal burgers geld hiervoor kreeg.

Zicht op de tijd: 1800-1900

In West-Europa, mede dankzij de sterke positie van de handelaren (burgers), als gevolg van de **kolonisatie**, was er voldoende geld om te gaan industrialiseren. Hier zie je een duidelijke overgang van een stedelijk-agrarische maatschappij naar een **industriële samenleving**. Dankzij de industrialisatie kreeg een deel van de burgerij het beter, maar tegelijkertijd werd de **ongelijkheid** groter.

De arbeiders gingen dan ook strijden voor meer politieke invloed om hun positie in de samenleving te verbeteren. Daarvoor richtten zij partijen op. Zij eisten **algemeen kiesrecht**. Zo konden zij in de politiek gaan meebeslissen. Ook werden er **vakbonden** opgericht om te strijden voor hogere lonen en betere werkomstandigheden. De vrouwen gingen strijden voor een gelijke rechten van vrouwen en mannen (**emancipatie**²). Zowel de arbeiders, als de vrouwen wilden dan ook uitbreiding van het kiesrecht. Zo werden de landen in het Westen steeds **democratischer**. In Nederland was het algemeen mannenkiesrecht en het passieve³ vrouwenkiesrecht in 1917 een feit. Twee jaar later, in 1919, kregen de vrouwen in Nederland het actieve⁴ kiesrecht.

Het oosten van Europa was nog sterk **stedelijk-agrarisch** met **feodale**⁵ trekken. De boeren waren hier nog afhankelijk van de grootgrondbezitters en de meeste mensen leefden nog op het platteland. De adellijke grootgrondbezitters hadden samen met de vorst de macht in handen. De adel wilde dus beslist niets veranderen, want zij hadden het goed voor zichzelf geregeld. De armen, voornamelijk boeren, waren te arm en te onontwikkeld om daar zelf verandering in aan te brengen. De kloof tussen arm en rijk was in het oosten van Europa heel erg groot, groter dan in het westen.

² Emancipatie is het strijden voor een gelijkwaardige positie in de samenleving.

³ Passief kiesrecht is gekozen kunnen worden.

⁴ Actief kiesrecht is zelf stemmen.

⁵ Kenmerken feodale maatschappij: grond is hét teken van rijkdom, onvrije horige / afhankelijke boeren, de meeste mensen wonen op het platteland.

Natuurlijk ging die democratisering in het westen ook niet zonder slag of stoot. Ook hier probeerde de elite⁶, de democratisering af te remmen. Vooral in de tweede helft van de 19de eeuw werd er druk gediscussieerd over de inrichting van de samenleving. Was ongelijkheid nu wel of niet natuurlijk? En zo niet, hoe moest het streven naar meer gelijkheid georganiseerd worden (**sociale kwestie** en **politiek-maatschappelijke stromingen**). Moest die eerlijkere verdeling van de macht en de welvaart er via een revolutie komen of moesten er sociale wetten komen. **Sociale wetten** kosten geld en niet iedereen in het Westen stond daar achter.

In het Rusland van tsaar Nicolaas II zag Lenin, aanhanger van de ideeën van Karl Marx, de oplossing van de ongelijkheid in de samenleving, door middel van de **Rode Revolutie**. Deze revolutie zou een einde maken aan de ongelijkheid en een begin maken van echte **gelijkheid**.

Oktoberrevolutie, 1917 in Rusland

Opdracht: Neem de opdrachten 1 t/m 8.6 van Zicht op de Tijd over in je dossier.

Opdracht: Neem de opdrachten 12 t/m 14 van H. 5 over in je dossier.

⁶ Elite is de groep van rijke en / of invloedrijke machthebbers.

Tijd van de Wereldoorlogen

Hoofdstuk 6: Sovjet-Unie

Opdracht: Welk kenmerkend begrip past bij H. 6 als je kijkt naar de wijze waarop de SU bestuurd wordt?

Opdracht: Werk bij H. 6 een voorbeeld uit van Sovjetpropaganda.

Hoofdstuk 7: Duitsland

Opdracht: Opdracht 10 van H. 7.1 overnemen in je dossier.

Opdracht: De kenmerken van het Nationaalsocialisme uit PO The Wave overnemen in je dossier.

Tijd van Wereldoorlogen

Tijd van Televisie en Computer

In dit laatste tijdvak staat op de voorgrond een televisiescherm. Televisie is in de jaren na de Tweede Wereldoorlog het **massamedium** geworden, die de nummer 1 positie van de radio en de krant heeft overgenomen.

Op de achtergrond zie je een printplaat van een computer. Naast het feit dat de televisie zo'n grote verandering te weeg heeft gebracht, heeft ook de introductie van de computer in het productieproces en in het dagelijks leven van de mensen een hele grote verandering gebracht. De computer heeft nog meer dan de televisie **informatie** op vrijwel elk gebied binnen handbereik gebracht.

Internationaal werd de politiek gedomineerd door de **Koude Oorlog**. Een oorlog die de wereld verdeelde in twee machtsblokken, die werden aangevoerd door de twee nieuwe grootmachten: De **VS**, de aanvoerder van het kapitalistische Westen met meerdere partijen en de **SU**, de aanvoerder van het communistische Oosten met een één-partijstelsel.

Beide grootmachten waren bang voor elkaar en beide waren ervan overtuigd dat de ander er op uit was om de wereld te domineren en dus de ander te verslaan. Om niet onder te doen voor elkaar voerden beide grootmachten een **wapenwedloop**, waarbij beiden ook beschikten over het meest vernietigende wapen, de **atoombom**. Deze strijd werd zelfs tot in de ruimte gevoerd. Dit wordt dan ook gesymboliseerd door de raket op het televisiescherm.

In dit tijdvak gaan de kolonies strijden voor hun onafhankelijkheid, dit proces noemen we **dekolonisatie**. Dat was dan tevens het signaal voor de VS en de SU om deze nieuwe onafhankelijke landen tot hun bondgenoot te maken. Hiermee breidde de Koude Oorlog zich van Europa uit naar Afrika, Azië en het Midden-Oosten.

De Wests-Europese landen konden na de Tweede Wereldoorlog financiële hulp krijgen van de VS om te kunnen gaan werken aan hun herstel onder de voorwaarde dat zij gingen samenwerken. Deze samenwerking mondt uit in de **Europese Unie**, waarvan naast West-Europese landen ook Oost-Europese landen lid konden worden na de val van de SU in 1991. Het Westen had de Koude Oorlog gewonnen.

De industrialisatie zette fiks door na de Tweede Wereldoorlog en zorgde voor een groeiende welvaart. Deze welvaart trok veel mensen uit andere delen van de wereld aan, waardoor samenlevingen in het westen gingen veranderen in **pluriforme** en **multiculturele** samenlevingen.

Zicht op de tijd: 1950-heden

Het is een korte periode van zo'n zestig jaar, maar er is wel heel veel gebeurd. Kijken we naar Nederland, dan zien wij ons land enorm veranderen.

Het Nederland dat de oorlog zeer beschadigd uitkwam, is in de eerste tien, vijftien jaar weer **opgebouwd**. Daar is heel veel energie in gaan zitten. Maar midden jaren zestig brak een periode van een groeiende **welvaart** aan. Deze welvaart bracht grote veranderingen met zich mee op economisch, sociaal en cultureel gebied:

- Zo ontstond voor het eerst in de geschiedenis een **jeugdcultuur** en een **generatiekloof**
- Mensen gingen op grotere afstand van hun werk wonen, dankzij de **auto**.
- Nieuwe mensen, uit onder andere Spanje en Italië en later Turkije en Marokko kwamen als **gastarbeiders** fabrieksarbeid verrichten, want de gemiddelde Nederlander wilde dat werk niet meer doen. Hierdoor ontstond in Nederland de pluriforme en multiculturele samenleving, toen bleek dat deze mensen niet meer teruggingen, maar bleven.
- De samenleving raakte **ontzuild** en steeds meer mensen gingen op zondag niet meer naar de kerk. Dit kwam onder andere door de auto. Men kon nu, dankzij de auto, op zondag een dagje uit of op bezoek bij familie of vrienden.
- De politieke partijen veranderden. In de jaren vijftig waren de partijen nog duidelijk een onderdeel van de zuilen. Maar met de ontzuiling zichten de politieke partijen naar een **nieuwe koers**. Het was niet meer zo vanzelfsprekend dat arbeiders stemden op een sociaal-democratische partij als de PvdA of katholieken op de KVP of protestanten op de ARP. Dat blijkt wel uit de oprichting van een partij als D'66. Een partij, die niet voortkwam uit een emancipatiebeweging, maar meer democratie wilde brengen in de samenleving en niet echt links of rechts wilde zijn.

In Europa nam Nederland deel aan het **eenwordingsproces**. Nederland werd lid van diverse Europese organisaties en is op dit moment een van de lidstaten van de Europese Unie in de Eurozone.

In dit tijdvak, waarin de kolonies onafhankelijk werden, heeft ook Nederland te maken gekregen met de **dekolonisatie**. Als eerste was dat Indië. Onder leiding van Soekarno maakte Indië zich los van Nederland en in 1949 werd de Nederlandse vlag definitief gestreken in Batavia en werd de rood-witte vlag van **Indonesië** gehesen. In 1962 raakt Nederland ook **Nieuw-Guinea** kwijt aan Indonesië, waarmee de rol van Nederland als West-Europees land in Azië was uitgespeeld. In 1975 werd ook **Suriname** onafhankelijk.

Hoofdstuk 8 t/m 14: Nederland

Opdracht: Plaats steeds het antwoord op de deelvragen van hoofdstuk 8 in je dossier en geef aan het eind het antwoord op de hoofdvraag.